

דינו של ראש השנה הרב מואיז נבון

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ח עמוד א

באחד בתשרי ראש השנה לשנים, למאי הלכתא? ... רב נחמן בר יצחק אמר: לדין. דכתיב +דברים
יא+ מראשית השנה ועד אחרית שנה - מראשית השנה **נידון** מה יהא בסופה. ...

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן: שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין,
ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים,
רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים - תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום
הכפורים. זכו - נכתבין לחיים, לא זכו - נכתבין למיתה. ...

פני יהושע מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

שם אמר ר' כרוספדאי אמר ר"י שלשה ספרים נפתחין בראש השנה. כאן יפה לקצר כמו שאמרו
חכמים ז"ל בפי אין דורשין [חגיגה י"ג ע"א] במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור.
וענין הספרים האמורין כאן בודאי הם ענין מופלא ואדם אחד מני אלף ידע להשיג מהות ואיכות
הספרים על מתכונתם. וכן עיקר ענין המאמר הזה דאיירי בענין הגמול ודיני הצדיקים ורשעים
לחיים ולמות הם משבעה הדברים המכוסין מבני אדם בפרק מקום שנהגו [פסחים נ"ד ע"ב] לחד
פירושא בעומק הדין ואפילו משה רבינו אדון כל הנביאים הקשה לשאול מפני מה יש צדיק וטוב לו
כו' ומפני מה יש רשע וטוב לו כו', לכן אמרתי בלבי לדלג ולקצר במקום שאין להאריך. אמנם
משום דשמא גרם ששם מסכת זו נקראת ראש השנה ועיקרה על קדושת יום הדין הקדוש דראש
השנה שמצות היום בשופר כאמור [עמוס ג, ו] היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו והיינו מאימת
הדין, לכן כל איש ישתוקק לדעת קצת עניני הדין ביום הזה...:

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג

הלכה ג - ... וכשם ששוקלין זכיות אדם ועונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל
אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי
שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים
ואם לאו נחתם למיתה.

הלכה ב - אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר "על רוב עונדך", וכן מדינה
שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר "זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו'", וכן כל העולם כולו
אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם, ושקול
זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען
נמצא בו דבר טוב, ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחרטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין
שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות.

השגת הראב"ד

א"א לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים, ואינו כן כי יש
רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור [שנים שפוסקין לאדם
בשעת לידתו - רש"י יבמות נ] שנגזרו עליו, ועיקר דבר זה ביבמות (נ').

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מט עמוד ב

דתניא: את מספר ימיך אמלא - [דף נ עמוד א] אלו שני דורות, זכה - משלימין לו, לא זכה
- פוחתין לו, דברי ר' עקיבא; וחכמים אומרים: זכה - מוסיפים לו, לא זכה - פוחתין לו.

תוספות מסכת יבמות דף נ עמוד א

מוסיפין לו - והא דאמר במועד קטן (דף כח. ושם) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא
אלא במזל תליא מילתא פשיטא דזכות גדול מועיל כדאמר בשבת (דף קנו: ושם) אין מזל
לישראל ומיהו לא שכיח שישתנה המזל כדמוכח בתענית (דף כה.) גבי עובדא דר"א בן פדת.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן קטז סעיף ה

... הגה: וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא ויש לחוש יותר
לספק סכנה מלספק איסור, ולכן אסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחידי בלילה,
... עוד כתבו שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר, ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר, ולא בסופו
(תשובת מהרי"ל סי' ל"ה / מ"א). וכל אלו הדברים הם משום סכנה, ושומר נפשו ירחק מהם
ואסור לסמוך אגס או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה. (ועיין בחושן משפט סימן תכ"ז).

פתי תשובה יורה דעה סימן קטז ס"ק ח - לברוח מן העיר - עיין בתשובת הרשב"ש סי' קצ"ה
שהקשה מה תועיל הניסה בימי דבר, ר"ל ממקום למקום, אם נכתב ב"ה למיתה מה מועיל
הניסה ואם נכתב לחיים לא תזיקנו העמידה. ומתרחץ ע"ז באריכות:

שו"ת הרשב"ש סימן קצה [ר' שמעון בן שמעון דורו רשב"ץ, אלג'יריה, 1400-1467]

... שאלת. הניסה בימי דבר ממקום למקום אם תועיל לאדם או לא, שאם נכתב בראש השנה למיתה מה תועילנו הניסה, ואם נכתב לחיים לא תזיקנו העמידה. תשובה. כל אדם יש לו קץ קצוב מספר ימי חייו, ודבר זה כתוב בתורה "את מספר ימך אמלא",... והבטיחה התורה להוסיף בחיי האדם מצד השכר, וייעדה למעט מצד העונש, וזה מבואר הרבה בתורה... , , ,

על כן אני אומר לפי קוצר שכלי, מי שאין בידו עבירה מחייבת מיתה וקוצר ימים מהעקר נשאר על הקץ הקצוב מספר ימי חייו, ובראש השנה אינו נדון לא בחיים ולא במות, אבל נשאר על הקץ הקצוב ובתום קצו ימות אם אין לו מצוה מחייבת אריכות ימיו, וזו היא מיתה בלא חטא... ועל זה שלא נדון בראש השנה בחיים ובמות נאמר בתורה "פן ימות במלחמה", שאם נכתב בראש השנה בחיים או במות אינו בחק האפשר אבל הוא בחק החיוב, ... וגם מאמרם "זכה מוסיפין לו, לא זכה פוחתין לו" וכו' כדאיתא בפרק החולץ, הכל מורה על ענין אחד שיש קץ קצוב ועליו יש להוסיף וממנו יש לגרוע הכל לפי הדין.

אבל בעל הקץ הקצוב אינו נכנס בדין החיים והמות ביום ראש השנה, אבל נכנס לענין שאר עניני אדם בני ומזוני בריאות וחולי ודומיהם. ואשר לא נכנס ביום הדין בחיים ובמות נשאר בחק האפשר במיתה מגפה ובמיתה מלחמה ודומיהם או מיתה טבעית על ידי רוע הנהגה, ... ואותן שלא נכתבו בראש השנה בריאות אם פשעו בעצמם יבואו לידי חולי, ...

... וכן תועיל הנהגה הטובה בשמירת הבריאות ובהסרה מן החולי...

, ואינו הורס בו מאמר ר' כרוספדאי דאמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחים ברי"ה, שהנכתבים למיתה הם אותם שיש להם עבירה מחייבת מיתתם והנכתבים לחיים הם אותם שהגיע קצם ויש להם מצוה מחייבת אריכות ימיהם. והחלוקה הג' והיא שמדת דינם לא חייבה לא זה ולא זה לא דבר בהם החכם. זה נראה לי בענין זה והכל מתוקן כפי קוצר דעתו.

ואף על פי שהרב ר' אשר ב"ר שאול ז"ל מלונל כתב בספר המנהגות שבראש השנה נכתבים לחיים אותן שצריכין תוספת ימים ואותן שלא הגיע עדיין קצם, לא נתחווירו דבריו חוץ מכבודו, שאם יש לו מצוה ועדיין לא הגיע קצו למה יפזר לו הקדוש ברוך הוא מצותיו, מה הגמולה הזאת, נקמה היא לאבד מצותיו במה שאינו צריך, אין מדתו יתברך כך למעט מצות בריותיו ולפזרן במקום שאינו צריך. ...

תוספות מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

ונחתמין לאלתר לחיים - מדקא חשיב בינוניים משמע דצדיקים קרי למי שזכותיו מרובים ורשעים גמורים למי שעונותיו מרובים. ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים דכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז) דאמרין בסוף פ"ק דקדושין (דף לט: ושם) מי שזכותיו מרובין מעונותיו דומה כמי ששרף את כל התורה כולה ולא שייר ממנה אות אחת ואי עונותיו מרובין מזכותיו דומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת. וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא.

שפת אמת מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

בד"ה ונחתמין כו' לחיי העולם הבא ובח"י הרשב"א פ"י ג"כ הכי וכו' אלא שאני תמה כו' הלא אפי' רשע גמור כששב קודם מותו לא תזכרנה לו כל עוונותיו ע"ש, ולפע"ד נראה דאין הפי' כאן דנגזר דינו שלא יחיי' לעוה"ב אלא דלפי מעשה שנה זו אין לו לחיות בעוה"ב אבל כשנשתנו בשנה אחרת מעשיו לטוב יזכה ברי"ה להיות נכתב לחיי עוה"ב כנ"ל, ובזה י"ל ג"כ מה שהקשו הראשונים על פי התוס' דהא לעוה"ב נידון אחר מיתתו ואחר התחי' ע"ש בר"ן וריטב"א ולמ"ש א"ש דברי"ה נידון על מעשה שנה זו ואח"כ נידון לחלוטין כנ"ל:

תוספות הרא"ש מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

צדיקים גמורים נחתמין לאלתר לחיים. מדקחשיב בינוניים משמע דצדיקים גמורים קרי למי שזכותיו מרובים ורשעים גמורים למי שעונותיו מרובים הילכך האי לחיים ולמיתה דקאמר לא בחיי העולם הזה ומיתת העולם הזה קאמר דאין זה תלוי ברוב עונות או ברוב זכיות, דאמרין בפ"ק דקדושין מי שעונותיו מרובין מזכותיו דומה כמי ששרף את התורה כולה ולא חסר ממנה אות אחת ומי שזכותיו מרובין מעונותיו דומה כמי ששרף את התורה כולה, הילכך האי חיים ומיתה דקאמר היינו חיי העולם הבא ומיתת העולם הבא דמאורעות שלו וגזרותיו של שנה זו תלויין בה שגזרין על הצדיק גזרות קשות בעולם הזה להפרע ממנו עונותיו ולרשע גזרין גזרות טובות ליתן לו שכר מצותיו בעולם הזה כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו הילכך צריך להעלותן בכף מאזנים בכל שנה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפב סעיף ט
... הגה: ונוהגין שכל אחד אומר לחבירו: לשנה טובה תכתב (טור).

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תקפב

ונוהגין כו' תכתב. כי מש"ש שלשה ספרים כו' היינו **לחיי ע"ה** כמ"ש תוס' שם ודלא כהר"ן שכת' לעה"ז, וצדיקים ורשעים בדין, דהא אמרינן [ר"ה ט"ז]. **"ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ"**. אלמא אין החתימה אלא ביה"כ ומתני' בכל אדם מיירי. וכן מש"ש "תבואה שאירע בה קרי כו' אדם כו'". החליט הגמ' **בכל אדם** אלא **דחיי עה"ז** שוין בכל אדם. אלא דאע"פ שכתב אם חוזר בעי"ת נקרע הגזר דין ונכתב ונחתם ביה"כ לטובה וזהו התועלת דאינו נחתם עד יה"כ וז"ש [ר"ה יז]: "שב בנתיים מוחלין לו." וזה שמבקשין בעי"ת 'וכתבנו' כו' ליקרע גזר דין ויכתבנו לחיים ולכן אין לאומרו **ותחתם** אלא **תכתב**:

הרב שלמה גורן, תורה ומועדים, דף 25-24

מדברי הגר"א ההולך בשיטת התוס', יש ללמוד כי שני דינים נערכים בר"ה, אחד ביחס לחיי העולם הזה... [ש]אינו מבוסס על רוב זכויות ועבירות של אדם אלא נתוני הדין נעלמים מאתנו, ומסורים לידי יודע תעלומות. והדין השני לחיי עולם הבא ומבוסס על רוב זכויות ועבירות של אדם.

רמב"ן, שער הגמול, יום הדין

... בראש השנה שוקלין מעשיו שלאדם, ונכתב ונחתם לזכות ולחובה **בעולם הזה**, כפי מה שמגיע לו בחלקו לפי מעשיו בעולם הזה. וכשהאדם נפטר לבית עולמו, שוקלין ופוסקין עליו חלקו כפי הראוי לו בעולם הנשמות.

זה שאמרו חכמים בצדיקים שנכתבים לחיים ורשעים למיתה, לא צדיקים שאין להם עוונות, ולא רשעים שאין להם זכות. שכמה צדיקים מתים לאלתר, וכמה רשעים מאריכים ימים בשלוה. והכתוב (קהלת ח') צווח אם יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים, ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים. וכבר אמרו חכמים (אבות ד) אין בדינו לא שלוות רשעים ואף לא יסורי הצדיקים.

אלא כך המידה: יש עוונות שדינו של הקדוש ברוך הוא, ומשפטיו הצדיקים, להיפרע עליהם בעולם הזה, ויש מהם שהדין להיפרע בעולם הבא. וכן בזכויות; יש מהן שבעל הגמול משלם שכרן בעולם הזה, ויש בעולם הבא. וכשאדם חוטא כל שעה, ומתלכך בעוונות ומתטנף בחטאים ומתגלגל בפשעים, ועושה גם כן צדקות ומעשים טובים, ובאים מעשיו לפני אדון הכל, שוקל אותן מעשים אלו נגד אלו. והצדיק שהוא צדיק גמור, זוכה לחיים. וכן הרשע, שדינו נותן לשלם לו שכר טוב בעולם הזה על המעשה הטוב, נכתב ונחתם לאלתר בראש השנה לחיים. כלומר, שפוסקים לו חיים ושלוה ועושר ונכסים וכבוד. ונמצא זה צדיק גמור **בדינו**. והרשע, שהוא רשע גמור מכל צד, נחתם לאלתר למיתה.

וכן בעל מעשה טוב, שנכשל בעבירה אחת בלבד, ונענש עליה למיתה, נכתב ונחתם לאלתר למיתה בראש השנה. כלומר: שימות בשנה זאת, או שיחיה בתחלואים רעים, חיי צער ויסורין. ונמצא זה רשע גמור **בדינו**, אף על פי שזה צדיק וזוכה לעולם הבא; והראשון, שזכה לחיים, רשע גמור ואובד לגמרי. עד שיהיה גדול שבנביאים, כשנידון על חטא אחד קל ונענש עליו, נקרא בכאן רשע גמור. ויהיה אחאב, שנאמר בו (מלכים א, כא, כב) "הראית כי נכנע אחאב מלפני", נקרא בזה צדיק גמור.

וכן זה שאמרו חכמים זיכרוןם לברכה, לחיים ולמיתה, אינם בימים בלבד, אלא כל העונשים שבעולם הזה: נגעים ומיתת בנים ועוני, וכיוצא בהן, כינו אותם חכמים בשם "מיתה", וכינוי השכר, הגמול הטוב, אמרוהו (נדרים סד ב') בלשון "חיים".

פרשן	מפרש	פירוש
רמב"ם	פשוטו כמשמעו	עשה טוב, קבל טוב. רק אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות
ראב"ד / רשב"ש	שינוי במשמעות "חיים ומוות"	"חיים" הכוונה להוספת שנים על הקצוב. "מוות" הכוונה להפחתת שנים על הקצוב.
		"חיים" הכוונה להוספת שנים על הקצוב בהגוע לקצוב. "מוות" הכוונה מוות מיידית לעבירות חמורות. אחרים אינם נדונים על חיים ומוות אלא על טובות וצרות.
תוס' / תוס' הרא"ש	שינוי במשמעות "חיים ומוות"	חיים ומוות בע"ה
		חיים ומוות בע"ה. דין שנתי על מנת לנקות החובות ולתת שכר/עונש מלא בע"ה.
רמב"ן	שינוי במשמעות "צדיק ורשע"	"צדיק" הכוונה "זכאי" "רשע" הכוונה "חייב"

Commentator	REINTERPRETS	Explanation
RAMBAM	No reinterpretation.	Do good, get good. Only God knows calculation.
RAAVAD / RASHBASH	Meaning of life/death.	Life means years added to given lifespan. Death means years reduced off of given lifespan. Life is added to one who reached his designated end, death on one who sinned greatly. If not in these categories, then not judged for life or death but rather for health, wealth, etc.
TOSFOT / TOSFOT ROSH	Meaning of life/death.	Life/Death in World to Come. Life/Death in World to Come. Judgment now to clean slates so World to Come payment is in full.
RAMBAN	Meaning of tzadik/rasha.	TZADIK means vindicated, RASHA means convicted.

~ תפילה ~

תהלים פרק קז (ו) ויִצְעֲקוּ אֶל יְקֹנֶךָ בְּצַר לָהֶם מִמְצוּקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם :

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד ב

אמר רבי חמא ברבי חנינא : אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר +תהלים כ"ז+ קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח עמוד א

+ישעיהו נה+ דרשו ה' בהמצאו! ... אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.